หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411-พ.ศ.2453) เป็นระยะเวลาที่ไทยต้องปรับปรุงประเทศให้เจริญขึ้นตามแบบประเทศตะวันตก เพื่อเตรียมการไว้ป้องกันการรุกรานจากภัยของมหาอำนาจยุโรป และเพื่อพัฒนาประเทศโดยเฉพาะทางระบบการศาลให้เป็นตามแบบสากล แต่การที่จะปรับปรุงประเทศให้เจริญขึ้นและสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีได้ จำเป็นต้องใช้คนที่มีความรู้ความสามารถ คนไทยในเวลานั้นยังไม่มีความรู้และประสพการณ์มากพอ จึงต้องจ้างชาวยุโรปที่มีความสามารถและคุณสมบัติเหมาะสมเข้ามาดำเนินการแทนไปก่อนชั่วระยะเวลาหนึ่ง จนกว่าไทยจะสามารถฝึกคนของตนขึ้นมาแทนได้ ดังนั้นไทยจึงว่าจ้างชาวยุโรปเข้ามารับราชการประจำตามกรมกองต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นใหม่ตามแบบชาติตะวันตก แต่การจ้างชาวต่างประเทศเข้ามารับราชการก็มิใช่ว่าจะคำนึงถึงแต่ประโยชน์อย่างเดียว เพราะจะต้องมีผลได้ผลเสียพร้อมกันไปด้วย โดยเฉพาะในกรณีที่อิทธิพลของต่างประเทศอาจรุกล้ำแผ่ขยายเข้ามาครอบคลุมนโยบายของไทย พร้อมกับที่คนของประเทศนั้น ๆ เข้ามารับราชการในไทย และยิ่งมีตำแหน่งราชการสูงก็จะสามารถมีอิทธิพลมากขึ้น ไทยพยายามหาทางแก้ไขข้อผิดพลาดนี้โดยจ้างเข้ามาในรูปของที่ปรึกษาสำหรับตำแหน่งผู้บริหารตำแหน่งสูง ๆ ซึ่งจำเป็นต้องใช้คนไทย เช่น เสนาบดีกระทรวงต่าง ๆ ที่ยังไม่ค่อยจะมีความชำนาญหรือประสพการณ์มากพอจะบริหารกิจการต่าง ๆ ให้สัมฤทธิ์ผลอย่างรวดเร็วขึ้น ที่ปรึกษาเหล่านี้จะช่วยให้คำแนะนำเกี่ยวกับวิชาการแผนใหม่ การบริหารราชการแบบทันสมัย การแก้ไขปัญหาข้อยุ่งยากทั้งภายนอกและภายในประเทศ ส่วนตำแหน่งอื่น ๆ ที่มีความสำคัญรองลงไป เช่นตามกรมกองต่าง ๆ ก็อาจให้ชาวต่างประเทศเข้าดำเนินงานตามลำพังคือเป็นอธิบดีหรือเจ้ากรม ไม่ต้องเป็นเพียงที่ปรึกษาเหมือนที่ปรึกษาประจำกระทรวงทบวงกรม มีอิสระที่จะดำเนินงานภายในขอบเขตของตนภายใต้การควบคุมของเสนาบดีและที่ปรึกษาประจำกระทรวงนั้น ๆ อีกทีหนึ่ง

การปรับปรุงพัฒนาประเทศในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นผลสำเร็จจากพระราโชบายของพระองค์และการประสานงานปฏิบัติตามนโยบายที่วางไว้อย่างเคร่งครัดของเสนามดีต่าง ๆ ที่เป็นกำลังสำคัญของพระองค์ คือสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอกรม-

หลวงเทวะวงษ์วโรปการ และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงดำรงราชานุภาพ แต่บุคคลที่สำคัญอีกพวกหนึ่งซึ่งโดยมากดูจะถูกละเว้นไม่กล่าวถึงเลย ทั้ง ๆ ที่มีความสำคัญอยู่มาก และเป็นกำลังสำคัญในการปรับปรุงประเทศ ช่วยในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ ทำให้สามารถหลีกเลี่ยงอันตรายจากมหาอำนาจยุโรป และช่วยให้ไทยรอดพ้นจากการตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศเหล่านั้นมาได้

ขอบเขตของการวิจัย ศึกษาถึงบทบาทของชาวต่างประเทศที่เข้ามารับราชการในไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับบทบาทและผลงานของที่ปรึกษาราชการทั่วไปทั้ง 3 นาย คือ เจ้าพระยาอภัยราชา (โรลัง ยัคมินส์) เอดเวิด สโตรเบล และพระยากัลยาณไมตรี (เจนส์ เวสเตนการ์ด) ที่มีต่อวงการบริหารและด้านความสัมพันธ์กับต่างประเทศของไทย ส่วนที่ปรึกษาชาวต่างประเทศคนอื่น ๆ ซึ่งมีความสำคัญรองลงไปก็จะศึกษาแต่เพียงบทบาทส่วนรวมกว้าง ๆ ที่มีผลสำคัญต่อไทยเท่านั้น การวิจัยบ่งระยะไว้ว่าเฉพาะสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแต่เนื่องจากมีเหตุการณ์บางอย่างต่อเนื่องกันและตำแหน่งที่ปรึกษาราชการทั่วไปสิ้นสุดลงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงเป็นการจำเป็นที่จะต้องวิจัยต่อไปจนถึง พ.ศ. 2458 เมื่อพระยากัลยาณไมตรีถวายบังคมลาออกจากราชการกลับไปสหรัฐอเมริกา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อจะเน้นถึงบทบาทผลงานและอิทธิพลของที่ปรึกษาราชการชาวต่างประเทศให้เห็นเด่นชัดขึ้น เป็นการเสนอแนวทางข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ในช่วงระยะระหว่าง พ.ศ. 2411 - พ.ศ. 2458 ในอีกแง่หนึ่ง คือมองเหตุการณ์ต่าง ๆ ผ่านทางบทบาทของที่ปรึกษาราชการทั่วไป

ผลของการวิจัยค้นคว้า สรุปได้ว่าที่ปรึกษาราชการชาวต่างประเทศเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยขึ้นโดยรวดเร็วสมตามความประสงค์ที่ไทยว่าจ้างเข้ามา และที่ปรึกษาราชการทั่วไปค่อนข้างจะมีอิทธิพลเหนือวงการรัฐบาลไทย สามารถเสนอแนะความเห็นให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและคณะรัฐบาลของไทยปฏิบัติตามได้

วิธีดำเนินการค้นคว้า ได้รวบรวมหลักฐานจากเอกสารต่าง ๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษเท่าที่จะหาได้ ส่วนใหญ่เป็นเอกสารขั้นต้น (Primary sources) จากกองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร และจากกองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ เอกสารเหล่านี้เป็นจำพวกจดหมายราชการ จดหมายส่วนตัวของที่ปรึกษา บันทึกความเป็นมาและรายงานการปฏิบัติงาน ลายพระหัตถ์กรมหลวงเทวะวงษ์วโรปการ เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมทั้งสำเนาสนธิสัญญาฉบับสำคัญ ๆ ส่วนเอกสารขั้นรอง (Secondary sources) ได้แก่หนังสืออ้างอิงที่เกี่ยวข้องกับที่ปรึกษาราชการเหล่านั้น ส่วนเอกสารขั้นต้นภาษาต่างประเทศของกระทรวงการต่างประเทศและกระทรวงอาณานิคมของอังกฤษ ได้รับความเอื้อเฟื้อจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. แถมสุข นุ่มนนท์ เอกสารส่วนใหญ่เป็นเอกสารของฝ่ายไทย เพราะเอกสารต่างประเทศไม่ค่อยมีกล่าวถึงมากนัก แต่ถ้า ผู้ที่สนใจมีโอกาสควรจะค้นคว้าต่อไปจากเอกสารของสหรัฐอเมริกา.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย